

0-3 jaar

**SPEEL
TIP**

Pedagogisch documenteren

Uit de kindermond

Zie je wat ik zie? Voel je wat ik voel? Hoor je wat ik hoor?

“Mijn kinderbegeleider Sofie toverde gisteren iets geks tevoorschijn. Een blinkende fles! Sofie zette zich voor de spiegel en schudde met de fles. En wat een vreemd geluid maakte die fles! Ik kon er mijn ogen niet vanaf houden. Daarna wreef Sofie iets vies open op de spiegel en wij mochten daar ook in wrijven. ‘Probeer het eens met één vingertje, Kasper’, zei Sofie. Ik durfde niet zo goed en gelukkig mocht ik van Sofie gewoon kijken naar de fles. Ondertussen liep Ignas, de andere kinderbegeleider de hele tijd rond met zijn telefoon. Hij zei niets tegen zijn telefoon, maar keek de hele tijd naar mij terwijl hij de telefoon voor zich hield. Soms kwam hij heel dicht bij mij met zijn telefoon of ging hij weer wat verder staan. Op het einde van de dag hoorde ik Sofie zeggen aan mijn mama dat ze vandaag op de foto’s – die Ignas met zijn telefoon had genomen – gemerkt had dat ik vooral verwonderd was door de slagroomfles en niet door de slagroom zelf. Vandaar dat ze me morgen wil laten experimenteren met de slagroomfles zelf.

Zoals beloofd had Sofie opnieuw haar blinkende fles mee vandaag. Deze keer liet ze me er zelf aan voelen en toonde ze me ook een knopje bovenop de fles. Als ik daar op drukte, kwam er datzelfde geluid als gisteren uit. ‘Pssssjt!’ Ik was even geschrokken, maar vond het daarna superleuk! Sofie liet me er opnieuw op drukken, en opnieuw. Opeens zag ik dat er iets uit de fles kwam als ik er op drukte. En nog meer als ik wat langer drukte. Wauw, dat had ik nog nooit gezien!”

www.speelbank.be

Meer lezen

- Malavasi, L., Zoccatelli, B., Gielen, M., Boudry, C. & Roelandt, A. (2013). *Documenteren voor jonge kinderen*. Amsterdam: SWP.
- Hostyn, I., Makitalo, A., Tast, S., & Vandenbussche, L. (2015-2017). *Proud! Pedagogisch, reflecterend, ontwikkelend, en uitnodigend documenteren! Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek*, Arteveldehogeschool (Gent) & Metropolia Universiteit (Finland).
- Bracke, G., Hostyn, I., & Steverlynck, A. (2013-2014). *VerBEELDing. Interactie in beeld, interactie in gesprek. Beelden als motor voor professionele groei in interactie met jonge kinderen. Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek*, Arteveldehogeschool (Gent).
- Malavasi, L. & Zoccatelli, B. (2013). *Documenteren voor jonge kinderen*. Amsterdam: BV Uitgeverij SWP geraadpleegd op 29 november 2016 via www.kiddo.net.

In samenwerking met

Simon Wemel, docent Pedagogie van het Jonge Kind, Opvoeding en coaching, Arteveldehogeschool-Gent

Doe de test!

Geef jezelf een punt voor elke stelling die klopt.
Tel je punten op en bekijk op de volgende pagina
het resultaat.

Gebruik jij voldoende foto's, video's, tekeningen,
woorden, teksten en tekstballonnen om
pedagogisch te documenteren?

- Als ik foto's neem of videomateriaal verzamel, laat ik kinderen niet poseren maar documenteer ik zoveel mogelijk hun spontane reacties en interacties. Ik neem bijv. foto's van de handjes wanneer een kind sterk geboeid wordt door het experimenteren met speeldeeg, ik film het gezicht en de handelingen van een kind dat geboeid wordt door het gooien van bladeren, ik neem een foto van de reactie van een kind op zijn eerste groentepap, ...
- Ik documenteer niet alleen de reacties of de beleving van kinderen tijdens begeleide activiteiten, maar ook tijdens vrije speelmomenten, verzorgingsmomenten, eetmomenten, slaapmomenten, ... Dit helpt me om mijn observaties en de dagelijkse praktijk in beeld te brengen en met ouders te delen.
- Ik documenteer verschillende zaken: de interesses en beleving van een individueel kind, de interactie in de groep, de materialen en speelplekken die een kind aanspreekt, een eetmoment van een individueel kind of in groep, enz.
- Ik documenteer niet zozeer over het product, maar wel over het (leer)proces van kinderen: wat kinderen boeit (interesses), hoe ze een activiteit, bepaalde materialen of momenten beleven (welbevinden), wat ze ervaren en hoe betrokken ze zijn (betrokkenheid). Zo kan iedereen niet enkel zien wat de kinderen bijvoorbeeld geschilderd hebben (eindproduct), maar ook hoe ze geschilderd hebben of hoe ze met de verfmaterialen aan de slag zijn gegaan (proces).
- Ik zorg ervoor dat ik van elk kind voldoende en minstens evenveel pedagogische documentatie verzamel.
- In de opvang maak ik vaak gebruik van foto's om mijn observaties vast te leggen.
- Ik film ook af en toe de beleving, reacties en interacties van de kinderen tijdens activiteiten, eet – en verzorgingsmomenten, ...
- Wat ik zie en wat ik hoor, noteer of teken ik af en toe in het heen-en-weerboekje, in een verslag je, in tekstballonnetjes die ik op een foto kleef of aan de achterkant van de kunstwerkjes van de kinderen.
- Ik vul de documentatie (foto's, filmpjes, tekeningen, verslagjes) aan met een woordje uitleg over de observatie en/of citaten van het kind vooraleer ik dit zichtbaar maak voor ouders/collega's/externen. Bijvoorbeeld: ik vul een tekening aan met uitspraken van Kasper tijdens de activiteit: "pssssjt, flesj!", of van tijdens een verzorgingsmoment in een tekstballonnetje: "hahaha", "prrrrrt", "bloek aandoen" en kleef dit op een foto.
- Als ik documenteer, stel ik mezelf vooral de vraag: "Wat boeit de kinderen en wat houdt hen bezig?" i.p.v. "Hoe houd ik de kinderen bezig?".
- Ik beschouw documenteren niet als doel op zich. Ook na het documenteren ga ik aan de slag met de documentatie. Ik analyseer en interpreteer de documentatie en stel mezelf enkele vragen om over te reflecteren: "Hoe reageerde het kind op een activiteit of tijdens een bepaald moment?", "Wat boeit het kind en wat niet?", "Wat zegt dit over het welbevinden en de betrokkenheid van het kind tijdens deze activiteit of dit moment?", "Wat betekent dit voor mijn (speel)aanbod ten opzichte van dit kind?", "Wat zegt dit over mijn begeleidersstijl of speelimpuls op dat moment?", "Hoe kan ik het welbevinden of de betrokkenheid van dit kind in de toekomst nog vergroten?"
- Indien ik werk in een groepsopvang voor baby's en peuters of groepsopvang voor schoolgaande kinderen, leg ik de documentatie ook voor aan collega's en/of de verantwoordelijke om uit te wisselen over elkaars observaties en interpretaties.
- Indien ik werk binnen de gezinsopvang, leg ik de documentatie af en toe ook voor aan de verantwoordelijke om mijn observaties en interpretaties uit te wisselen en af te toetsen.
- Nadat ik de documentatie heb verzameld, herbekeken en erover gereflecteerd heb, maak ik plannen om de volgende keer nog gericht in te spelen op de **individuele interesses** van een kind. Wanneer ik bijv. zie dat een kind meer geboeid is door het wroeten in de aarde met zijn handen dan door het planten van de zaadjes, voorzie ik de volgende keer een speelactiviteit die het kind vooral met de aarde laat experimenteren met handen en voetjes.
- Ik gebruik de documentatie die ik heb verzameld ook om gericht in te spelen op de interesses van **kinderen in groep en op hun onderlinge interacties**. Bijvoorbeeld: kinderbegeleider Sam leidt uit zijn fotomateriaal af dat de kinderen het fijner vinden wanneer ze in een cirkel aan tafel zitten tijdens het eetmoment i.p.v. naast elkaar. Dit gebeurt nu slechts 1 keer per week. De foto's tonen aan dat de sfeer gezelliger is. Dit leidt hij af uit de glimlach en het gedrag van de kinderen. Ze kijken en wijzen naar elkaar en imiteren elkaar waardoor sommigen meer gemotiveerd zijn om zelf te eten. Nadat Sam hierover gereflecteerd heeft en dit besproken heeft met zijn verantwoordelijke, wordt beslist om voortaan te kiezen voor een cirkelopstelling tijdens het eetmoment.
- Ik deel de documentatie met ouders. Voor ouders is het een onschatbare meerwaarde om niet enkel de sfeer te voelen van de beelden, maar ook jouw inzichten over hun kind hierbij te horen krijgen.
- Ik deel de documentatie met ouders geregeld en op verschillende momenten: tijdens breng- en haalmomenten, wemomenten, kindbesprekingen, ...
- Ik gebruik verschillende methoden om de pedagogische documentatie met ouders te delen. Bijvoorbeeld: tekeningen, kunstwerkjes, foto's, verslagen of notities mondeling bespreken, fotomateriaal van tijdens speelactiviteiten, eetmomenten, verzorgingsmomenten, vrije speelmomenten, ... ophangen aan de ingang van de opvang, (kunst)werkjes van de kinderen ophangen op een zichtbare plaats in de opvang, filmmateriaal projecteren op een wit scherm of doek tijdens breng- en haalmomenten of kind besprekingen met de ouders.
- Wanneer ik de pedagogische documentatie met ouders deel en er met hen over in dialoog ga, vraag ik ook steeds bij hen na of ze bepaalde zaken herkennen en of ze zich kunnen vinden in mijn interpretatie van mijn observaties. Zo ontdekken we samen wat het kind boeit en hoe we hier zowel in de kinderopvang als thuis nog beter kunnen op inspelen.

► Resultaat test

0 - 5 punten

Er wordt nog te weinig pedagogisch gedocumenteerd in jouw opvang of je beschouwt pedagogisch documenteren nog te sterk als een doel op zich. Je neemt misschien wel foto's of hangt de kunstwerkjes op van de kinderen, maar nadien wordt nog er te weinig mee gedaan. Dat is jammer, want pedagogische documentatie kan een bron van informatie bevatten over de (persoonlijke) interesses van de kinderen in jouw opvang. Door hier verder over na te denken, kan je hier beter op inspelen door je begeleidingsstijl, materialen- of activiteitsaanbod hierop af te stemmen en zo de kwaliteit van jouw opvang verhogen. Bovendien kan pedagogische documentatie een belangrijk hulpmiddel vormen om de dialoog met ouders aan te gaan. Kijk nog eens naar de checklist. Deze bevat concrete voorbeelden en tips om nog meer en beter in te zetten op pedagogisch documenteren in jouw opvang. Hiernaast kan je ook nog praktische tips terugvinden om met pedagogisch documenteren aan de slag te gaan en kan je meer lezen over de 13 voordelen van pedagogisch documenteren op kinderen, ouders, begeleiders en de algemene kwaliteit van de kinderopvang.

6 - 13 punten

Je vindt pedagogisch documenteren belangrijk en merkt dat ouders het fijn vinden wanneer je dit met hen deelt. Je weet dat pedagogisch documenteren veel voordelen heeft voor kinderen, ouders en de kwaliteit van de kinderopvang in het algemeen. Alleen denk je er door de drukte van alledag niet altijd aan of vind je het moeilijk om verschillende documentatievormen te gebruiken. De puntjes waarop je hierboven 'neen' antwoordde, kunnen je helpen om pedagogisch documenteren nog vanzelfsprekender te maken en efficiënter in te zetten. Hiernaast kan je ook nog praktische tips terugvinden om meteen mee aan de slag te gaan en kan je de 13 voordelen lezen van pedagogisch documenteren in de kinderopvang.

14 - 19 punten

Je opvang besteedt veel aandacht aan pedagogisch documenteren. Zowel het verzamelen van pedagogische documentatie, als het verwerken en interpreteren ervan staat bij jullie hoog op de agenda. Dit is erg knap. Pedagogisch documenteren vormt voor jullie een belangrijk uitgangspunt om de (individuele) interesses van de kinderen in kaart te brengen en hierover te reflecteren, zowel individueel als samen met het team. Het helpt jullie om gericht in te spelen op wat kinderen boeit. Jullie gebruiken de pedagogische documentatie om geregeld jullie begeleidingsstijl, materiaal- en speelaanbod in vraag te stellen en bij te sturen waar nodig. Daarnaast zetten jullie al sterk in op het delen van pedagogische documentatie met ouders en maken jullie gebruik van verschillende documentatievormen. Kijk misschien nog eens goed naar de puntjes waar je 'neen' op antwoordde. Deze kunnen je helpen om nog beter aan pedagogisch documenteren te doen. Hiernaast kan je nog praktische tips terugvinden om je pedagogisch documentatiebeleid nog sterker te maken.

De 13 voordelen van pedagogisch documenteren

Voordelen voor (een team van) begeleiders

1 Door kritisch te kijken, te luisteren, ... naar wat kinderen echt bezighoudt, leer je ze beter kennen en begrijpen. Daardoor kan je hen **gerichter begeleiden** en beter inspelen op hun interesses en mogelijkheden.

2 Pedagogisch documenteren kan zinvol zijn om (samen met je team) **de visie op kinderen** kenbaar te maken.

3 Pedagogisch documenteren kan een middel zijn om (samen met je team) na te denken over de interacties met kinderen, het aanbod van spelactiviteiten- en materiaal, ... en om **een (nieuwe) aanpak** (afspraken, acties) te bespreken. Hierdoor kan je de kwaliteit van jullie kinderopvangaanbod blijven garanderen en vergroten.

Voordelen voor de kinderen

1 Door kritisch te kijken, te luisteren, ... naar wat kinderen echt bezighoudt, leer je ze beter kennen en begrijpen. Daardoor kan je hen **gerichter begeleiden** en beter inspelen op hun interesses en mogelijkheden. Hierdoor zorg je voor **een groter welbevinden en meer betrokkenheid** bij het kind.

2 Pedagogische documentatie helpt ons om het kind beter te leren kennen waardoor het kind ook leert om zichzelf steeds beter te leren kennen. Het stimuleert de ontwikkeling van **een positief zelfbeeld**.

3 Door pedagogische documentatie met de kinderen te delen, voelen ze aan dat wat ze maken en beleven, interessant is. Door beelden van zichzelf te zien, voelen kinderen zich erkend en gewaardeerd ("Wie ik ben, wat ik doe en leuk vind, vindt de begeleider belangrijk.").

4 De aandacht en belangstelling die kinderen ervaren voor wat ze graag doen of wat hen boeit, **stimuleert en motiveert** hen om nog meer bezig te zijn of te experimenteren met datgene dat ze graag doen.

5 Foto's in de leefgroep kunnen structuur bieden voor kinderen ("wat doen we waar?") en geven hen hierdoor **een veilig en vertrouwd gevoel**. Daarnaast kan beeldmateriaal hen inspiratie bieden om verder te experimenteren ("oh, ook dat is mogelijk met dit materiaal").

Voordelen voor de ouders

1 Pedagogische documentatie geeft een beeld van wat kinderen allemaal meemaken en hoe ze dingen beleven in de opvang. Beelden zeggen soms meer dan woorden alleen. Ouders krijgen letterlijk een beeld van wat hun kind doet en leert, wat het boeit, hoe het de dingen ervaart, met wat het vaak speelt, ... Dit leidt tot **een grotere betrokkenheid** van de ouders bij de opvang van hun kind.

2 Pedagogische documentatie vormt **een laagdrempelig hulpmiddel** om de dialoog met ouders op gang te brengen.

3 Door ervaringen en observaties over hun kind met ouders te delen, kan je **vertrouwen** scheppen. Ouders ervaren dat hun kind gezien wordt en dat er belang gehecht wordt aan diens persoonlijke interesses. Dit kan de band tussen jou als kinderbegeleider en de ouders versterken.

4 Door pedagogisch te documenteren, kan je samen met ouders ontdekken hoe je de pedagogische aanpak van de ouders en de opvang nog beter kan afstemmen op elkaar en op het kind. Pedagogisch documenteren versterkt met andere woorden het **partnerschap** tussen de opvang en de ouders op het vlak van opvoeden.

5 Pedagogische documentatie kan een aanleiding vormen voor ouders om met elkaar in gesprek te gaan. Dit kan ook leiden tot **meer netwerking tussen de ouders** onderling.

10 tips voor pedagogisch documenteren

1 Wat is pedagogisch documenteren?

Bevraag bij je team wil al van dit concept gehoord heeft. Leg hen uit wat je ermee bedoelt: foto's, video's en observaties verzamelen om zo de werking in de opvang te analyseren én met de ouders te delen. Je kan samen met het team de test op Speelbank invullen, dan wordt er al veel duidelijk. Zo gaat er een wondere wereld voor jullie open!

2 Wat doen we nu al?

Je kan allerlei aspecten van de werking pedagogisch documenteren:

- Hoe kinderen spelen en ontdekken
- Hoe de speelruimte gebruikt of niet gebruikt wordt
- Interactie tussen kinderen
- Eetmomenten
- Verzorging van kinderen

Bespreek met je team wat je nu al doet.

3 Maak een plan

Wat zou je team graag willen in de toekomst? Op basis van de zelftest komen jullie wellicht op heel wat ideeën. Bekijk hoe dit ook praktisch mogelijk is: is er een camera, een printer, even tijd om te observeren? Dit is een goed moment om even verder te gaan lezen. Het boek *Documenteren voor jonge kinderen* is een aanrader! Geen boekenwurm? Dit artikel kan ook veel duidelijkheid scheppen.

4 Ga aan de slag

Het is belangrijk dat het kind tijdens de opvang op een ontdekkingstocht kan gaan doorheen de ruimte en speelgoed. Laat hier voldoende ruimte voor. Wanneer een kind een 'aha-moment' heeft, kan je snel een fototoestel of camera erbij nemen. Denk maar aan wanneer peuters de lichtknop ontdekken. Leuke en interessant beeldmateriaal verzekerd! En vergeet niet: het beeld hoeft niet 'mooi' te zijn en al zeker niet geposeerd. Je bent kinderbegeleider, geen topfotograaf.

5 Stel vragen

Bedenk hier reflectieve vragen bij:

- Wie doet het?
- Wat doet het?
- Wanneer gebeurt het?
- Waarmee gebeurt het?
- Waar vindt het plaats?
- Hoe gebeurt het?

6 Denk na over wat je ziet

De interessante gedachtegang hierbij, maakt het nét pedagogisch documenteren. Giet het in een mooie collage of dergelijke. Je kan zelf heel veel leren van de beelden, door goed te kijken wat er gebeurt en wat het kind boeit op dat moment. In een IBO kan je stap 5 en 6 door de kinderen zelf laten uitvoeren. Bijvoorbeeld: laat ze foto's van elkaar nemen, bevraag de reflectievragen aan de kinderen zelf, laat de kinderen zelf de vragen en foto's vormgeven, ...

7 Deel het met de ouders

Niets leuker dan de ontdekkingstocht van je eigen kind zien, toch? Daarbij zorgen de vragen voor diepte in de beleving van het kind en uiteindelijk ook in het gesprek met de ouders. Je kan algemene beelden, citaten of beschrijvingen delen met alle ouders. Of je kan per kind een collage maken en specifiek met de ouders bespreken.

8 Bespreek met je team of verantwoordelijke

Bekijk de foto's en video's met een collega of met de verantwoordelijke. Wanneer je het materiaal achteraf op een rustig moment bekijkt, zie je veel meer dan op het ogenblik zelf. Achteraf de beelden bekijken, geeft je een schat aan informatie over de kinderen en over jezelf als kinderbegeleider. Je krijgt dieper zicht op wat kinderen bezig houdt én je doet ook ideeën op van wat je nog in beeld zou kunnen brengen.

9 Reflecteer en implementeer

De succesvolle manieren van pedagogisch documenteren zet je in de opvang verder. Verdeel de taken, kies thema's uit die je in beeld wil brengen, voorzie een plek voor foto's... Zo ga je verder in beeld brengen én leren van de kinderen.

